



УДК 378.13

## КЕЙС-МЕТОД У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Рідкодубська Г.А., к. пед. н., доцент,  
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки  
Хмельницький національний університет

У статті розглянуто кейс-метод у процесі професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери в Україні. Проаналізовано основні компоненти цього методу. Обґрунтовано, що робота з кейсами дає змогу застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних завдань, формує професійно необхідний комплекс компетентностей, допомагає розвивати незалежне мислення студентів, поєднуючи теорію з практикою. Робота з кейсами – це творчий вид діяльності, який є визначальним фактором високого рівня викладання.

**Ключові слова:** технологія кейс-методу, підготовка до професійної мобільності, аналіз ситуації, професійна підготовка працівників соціальної сфери.

В статтю затронута проблема кейс-метода в процесі професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери в Україні. Проаналізовані основні компоненти цього методу. Обґрунтовано, що робота з кейсами дозволяє застосовувати теоретичні знання для рішення практичних задач, формує професійно необхідний комплекс компетенцій, допомагає розвивати незалежне мислення студентів, поєднуючи теорію з практикою. Робота з кейсами – це творчий вид діяльності, який є визначальним фактором високого рівня викладання.

**Ключевые слова:** технология кейс-метода, подготовка к профессиональной мобильности, анализ ситуации, профессиональная подготовка работников социальной сферы.

### Ridkodubska H.A. CASE STUDY FOR TRAINING PROFESSIONAL MOBILITY FOR FUTURE SOCIAL SPHERE WORKERS

This article was written about the problem of the case-method in the process of professional training in future social workers in Ukraine. The main components of this method are analyzed. It is substantiated that work with cases allows to apply theoretical knowledge for solving practical problems, forms a necessary professionally complex of competencies, helps to develop independent thinking of students, combining theory with practice. Working with cases is a creative activity and is a determining factor in the high level of teaching.

**Key words:** technology of case-method, preparation for professional mobility, situation analysis, vocational training of social workers.

**Постановка проблеми.** Здійснення підготовки фахівців передбачає постановку цілей навчання, які б давали змогу сформулювати в майбутніх працівників соціальної сфери ядро професійної мобільності. Якісна підготовка майбутнього соціального працівника до професійної мобільності залежить від вибору інноваційних методів і форм їх реалізації. Сучасні вимоги соціуму полягають у тому, що в теорії та практиці вищої освіти існують суперечності, які зумовлюють необхідність зміни освітнього процесу. Сьогодні продуктивними є методи й форми, які дають змогу організувати освітній процес з урахуванням професійної спрямованості навчання, а також з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, мотиви, схильності та здібності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження з проблеми професійної мобільності з використанням різноманітних методів навчання проводили Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Р. Пріма, Л. Сушенцева, Т. Фугелова, І. Хом'юк.

Так, А. Капська зазначає, що професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери передбачає, окрім оволодіння теоретичними знаннями, формування професійних якостей, а також уміння вести ефективну комунікацію, захищати інтереси клієнта, співпрацювати з представниками суміжних професій, бути формальним і неформальним лідером [1, с. 5]. Аналізуючи методичний інструментарій професійної підготовки соціальних працівників, І. Грига та Т. Семігіна вважають, що основними методами викладання є навчання на досвіді (навчання на робочому місці під час практики, виїзні заняття, максимальне використання практичних прикладів, розроблення прикладних і дослідницьких проектів, програм, рефлексивні вправи) та проблемно-орієнтований підхід (вивчення випадків, відпрацювання вмінь) [2, с. 27]. Саме це спонукало нас до аналізу підготовки професійно мобільних фахівців у межах такого інноваційного методу навчання, основною метою якого є створення позитивної мотивації до вивчен-



ня побудови професійної кар'єри, оволодіння методами самодослідження, формування позитивного ставлення студентів до власного досвіду професійної діяльності, тобто кейс-методу.

**Постановка завдання.** Мета статті полягає в обґрунтуванні кейс-методу в процесі підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Ми згодні з думкою І. Міщенко про те, що велика кількість моделей підготовки соціальних працівників до практичної діяльності, які існують в Україні, не спрямовані на усунення розриву між теоретичною та практичною складовими частинами професійної підготовки. Водночас вони можуть виступити тим методологічним орієнтиром, який дасть змогу наповнити зміст теоретичної підготовки життєвими фактами, явищами. Тому застосування технології ситуативного навчання повинне забезпечити засвоєння прийомів майбутньої професійної діяльності (професійні уміння), які формуються в результаті поєднання теоретичних знань та професійного досвіду [3].

В умовах модернізації системи освіти використання сучасних інноваційних методів і форм є засобом формування та розвитку професійної компетентності студентів, логічно разом із цим процесом з'являються нові проблеми й завдання, над якими належить працювати викладачам. Case study – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок та отримання досвіду у виявленні, відборі й вирішенні проблем; під час роботи з інформацією – осмислення значення деталей, описаних у ситуації; аналіз і синтез інформації та аргументів; робота з припущеннями й висновками; оцінка альтернатив; ухвалення рішень; слухання та розуміння інших людей – навички групової роботи. Студенти аналізують ситуацію, розбираються в суті проблеми, підбирають можливе вирішення та вибирають те рішення, яке найбільше їм імпонує [4, с. 127].

Кейс-метод, або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація), – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів). Він належить до неігрових імітаційних активних методів навчання. Мета кейс-методу – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію (case), що виникає за конкретного стану справ, і виробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір найкращого

з них у контексті поставленої проблеми. На сьогодні існують дві класичні школи методу кейсів (case-study) – американська (Гарвардська) та європейська (Манчестерська). Ці школи дещо по-різному підходять до визначення мети методу кейсів. Представники американської школи метою методу вважають навчання студентів алгоритму пошуку єдино правильного рішення. Європейська школа метою методу кейсів вважає навчання студентів досягати багатоваріантності в розв'язанні проблеми [5, с. 6]. При цьому американські кейси, як правило, більші за обсягом (20–25 сторінок тексту, плюс 8–10 сторінок ілюстрацій), європейські кейси в 1,5–2 рази менші [6]. Лідером у сфері поширення методу кейсів є організація «The Case Clearing House of Great Britain and Ireland», яку було створено 1973 року за ініціативою 22 вищих навчальних закладів. 1991 року її перейменовано на «European Case Clearing House» (ECCH). Це некомерційна організація, яка пов'язана з організаціями, розташованими в різних країнах світу, що розробляють та використовують кейси. Кейс-метод, на нашу думку, є найбільш придатним для розвитку практичних професійних умінь, тому що він дає змогу моделювати реальні проблемні ситуації, з якими майбутній працівник соціальної сфери матиме справу в професійній діяльності. Базуючись на аналізі факторів, характеристик і переваг використання кейс-методу, сформулюємо основні цілі застосування кейс-методу в процесі професійної підготовки соціальних працівників:

- отримання студентами необхідного комплексу компетентностей;
- формування в майбутніх працівників соціальної сфери конструктивного й критичного мислення;
- активне включення майбутніх соціальних працівників у контекст професійної діяльності;
- отримання студентами практичних умінь прийняття рішень, спостереження, аналізу ситуацій;
- розвиток комплексу здібностей, необхідних для подальшої професійної діяльності;
- нарощування й активізація інтелектуального потенціалу майбутнього працівника соціальної сфери;
- формування системи професійних, загальнолюдських, моральних, культурних цінностей.

Використання кейс-методу в процесі підготовки майбутніх працівників соціальної сфери дає змогу підвищити пізнавальний інтерес до дисциплін, що формують професійну компетентність, і сприяє розвитку



загальнокультурних, соціально-психологічних, технологічних, діагностично-прогностичних та організаційно-управлінських компетенцій.

Особливістю кейс-методу є створення проблемної ситуації на основі фактів із реального життя. Для того щоб навчальний процес на основі case-методу був ефективним, необхідно враховувати дві умови – хороший кейс та методику його використання в освітньому процесі.

Ідеї використання кейс-методу досить прості:

1. Метод призначений для отримання знань із дисциплін, істина в яких не має однозначної відповіді на поставлене питання, а є декілька відповідей, які можуть змагатися за ступенем істинності; завдання викладання при цьому відразу відхиляється від класичної схеми та орієнтоване на отримання не єдиної, а багатьох істин та орієнтацію в їх проблемному полі.

2. Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його вироблення, на співтворчість студента й викладача; із цього виникає принципова відмінність методу case-study від традиційних методик – демократія в процесі отримання знання, коли студент фактично рівноправний з іншими студентами та викладачем у процесі обговорення й розроблення технології вирішення проблемної ситуації.

3. Результатом застосування методу є не лише теоретичні знання, але й професійні вміння.

4. Технологія реалізації цього методу полягає в таких діях: розробляється модель конкретної проблемної ситуації, що сталася в реальному житті, і відображається той комплекс знань і практичних умінь, які студентам потрібно розвинути; при цьому викладач виступає як ведучий, той, хто генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто виконує опосередковану роль у процесі співтворчості.

5. Безсумнівною перевагою методу ситуаційного аналізу є не тільки отримання знань і формування практичних умінь, але й розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світосприйняття.

6. У методі case-study долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний із «сухістю», неемоційністю викладу матеріалу, – емоцій, творчої конкуренції та навіть боротьби в цьому методі так багато, що добре організоване обговорення кейса нагадує театральну виставу.

Кейс-метод – інструмент, що дає змогу застосувати теоретичні знання до вирі-

шення практичних завдань. Метод сприяє розвитку в студентів самостійного мислення, уміння вислуховувати та враховувати альтернативну позицію, аргументовано висловлювати свою. За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити та вдосконалити аналітичні й оцінювальні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне вирішення поставленої проблеми. З огляду на те, що це інтерактивний метод навчання, метод case-study завойовує позитивне ставлення з боку студентів, забезпечуючи освоєння теоретичних положень та оволодіння практичними вміннями; він впливає на професіоналізацію студентів, формує професійний інтерес і позитивну мотивацію до навчання.

Кейс-приклад, узятий із реальної професійної ситуації, – не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дає змогу зрозуміти ситуацію.

У методологічному контексті кейс-метод являє собою складну систему, у яку інтегровано інші методи навчання: моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, метод опису, метод класифікації, ігрові методи, брейн-стормінг («мозковий штурм») [7, с. 57], дискусію, метод спроб і помилок, метод колективного блокнота, вирішення творчих завдань у «Р-групах», метод синектики, метод морфологічного аналізу, метод фокальних об'єктів, метод контрольних питань, метод семикратного пошуку, метод інверсії (зворотного руху), метод номінальної групової техніки, метод Дельфі та інші [8, с. 87–102].

Ознаки кейс-методу є такими:

- 1) наявність моделі соціально-економічної системи, стан якої розглядається в певний дискретний момент часу;
- 2) колективне вироблення рішень;
- 3) багатоальтернативність рішення; принципова відсутність єдиного рішення;
- 4) єдина мета під час вироблення рішень;
- 5) наявність системи групового оцінювання діяльності;
- 6) наявність керованої емоційної напруги учнів.

Технологічні особливості кейс-методу є такими:

– метод являє собою специфічний різновид дослідницької аналітичної технології, тобто включає в себе операції дослідницького процесу, аналітичні процедури;

– метод виступає як технологія колективного навчання, найважливішими складниками якої є робота в групі (або підгрупах) і взаємний обмін інформацією;



– метод у навчанні можна розглядати як синергетичну технологію, суть якої полягає в підготовці процедур занурення групи в ситуацію, формуванні ефектів множення знань, інсайтного осяяння, обміну відкриттями тощо;

– метод інтегрує в собі технології розвиваючого навчання, у тому числі процедури індивідуального, групового й колективного розвитку, формування різноманітних особистісних якостей учнів;

– метод виступає як специфічний різновид проектної технології. У звичайній навчальній проектній технології відбувається процес розв'язання наявної проблеми через спільну діяльність студентів, тоді як у методі case-study – формування проблеми та шляхів її вирішення на підставі кейса, який є водночас технічним завданням і джерелом інформації для усвідомлення варіантів ефективних дій;

– метод концентрує в собі значні досягнення технології «створення успіху». У ньому передбачена діяльність з активізації студентів, стимулювання їх успіху, підкреслення досягнень. Саме досягнення успіху є однією з головних рушійних сил методу, формування стійкої позитивної мотивації, нарощування пізнавальної активності.

Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності потребує використання дослідницьких та антистереотипних (творчих) кейсів. Творчі кейси ще називають кейсами «першовідкривачів», або «інноваційними». Під ними зазвичай розуміють новий засіб більш ефективного задоволення потреби. Інноваційні кейси можуть бути як дуже лаконічними, так і розгорнутими. Спостереження за розв'язком такого кейса дає можливість побачити, чи здатен майбутній фахівець мислити нестандартно, скільки креативних ідей він може видати за відведений час.

Кейси значно відрізняються від завдань, що використовуються під час проведення семінарських і практичних занять, оскільки цілі використання завдань і кейсів у навчанні різні. Так, завдання семінарських занять забезпечують матеріал, що дає студентам можливість вивчення й застосування окремих теорій, методів, принципів. Вони мають, як правило, одне вирішення та один шлях, що приводить до цього вирішення. Навчання за допомогою кейсів допомагає студентам реалізувати широкий набір різноманітних умінь. Кейси мають багато рішень і безліч альтернативних шляхів, що приводять до них.

Як свідчить практика, кейси варто розробляти та реалізовувати в освітньому про-

цесі з урахуванням низки принципів, що забезпечують ефективність їх використання, а саме таких:

1) кейс повинен відповідати цілям навчання;

2) кейс має бути максимально наближений до реальної професійної діяльності;

3) завдання має передбачати різні шляхи для пошуку варіантів рішення;

4) кейси можуть відрізнятися за рівнем узагальненості, кількістю представленої інформації, складністю проблеми;

5) матеріал кейсу не повинен бути застарілим, його необхідно оновлювати паралельно зі змінами в реальній практиці [9].

Письмовий опис кожної ситуації повинен містити титульну сторінку з короткою назвою кейса, що легко запам'ятовується; вступ, де згадано героя (героїв) кейсу, розповідається про історію виникнення проблемної ситуації, зазначено час початку дії; основну частину, де міститься головний масив інформації, внутрішня інтрига, проблема; висновок (кінцівку), у якому ситуація може «зависати» на етапі свого розвитку та який потребує відповідного вирішення проблеми.

Для ефективного використання кейс-методу необхідно створювати спеціальні умови:

– забезпечення досить високої складності пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати студентам;

– створення викладачем логічного ряду запитань щодо пізнавальної проблеми, які спонукають майбутніх працівників соціальної сфери до пошуку істини;

– створення в аудиторії атмосфери психологічного комфорту, яка має сприяти студентам вільно висловлювати думки та не боятись помилки;

– відведення спеціального часу на осмислення способів вирішення проблеми;

– організація спеціальної підготовки викладачів до запровадження методики.

Таким чином, застосування викладачем кейс-методу, з одного боку, стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність освітнього процесу, формує професійно необхідні компетенції, а з іншого – дає можливість самому викладачеві самовдосконалюватись, по-іншому сприймати оточуючий світ та постійно розвивати власний творчий потенціал.

Варто зауважити, що головною метою використання цього методу на заняттях із майбутніми працівниками соціальної сфери є залучення студентів до активного обговорення проблемної ситуації. Саме використання методу кейсів допомагає набу-



ти практичного досвіду під час виконання таких характеристик:

- системності – комплексний підхід до розв'язання професійних завдань, уміння встановлювати взаємозв'язки, структуру конкретного процесу або явища;
- багатоваріантності – уміння прорахувати всі можливі варіанти під час аналізу й розв'язання завдання;
- вибірковості – цілеспрямований вибір оптимального розв'язання завдання;
- практичності – орієнтація на практичну цінність результату розв'язання проблеми;
- перспективності – прогнозування результатів діяльності, передбачення наслідків прийнятих рішень, визначення пріоритетних напрямів діяльності;
- гнучкості – уміння легко пристосовуватися до нової ситуації та знаходити нетрадиційні розв'язки, виявляти й усувати суперечності;
- оперативності – швидке й раціональне розв'язання поставленого завдання.

**Висновки з проведеного дослідження.** З наведеного вище можна зробити висновок, що метод кейсів за умови методично правильного застосування відкриває для студентів широкі можливості для підвищення рівня практичних умінь і навичок у сфері аналізу конкретних ситуацій, що саме сприяє підготовці до професійної мобільності.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Капська А. Соціальна робота: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
2. Соціальна робота: в 3 ч. / Н. Бондаренко, І. Грига, Н. Кабаченко та ін.; за ред. Т. Семигіної та І. Григи. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. Ч. 1: Основи соціальної роботи. 178 с.
3. Міщенко І. Методична доцільність використання кейс-методу в підготовці фахівців соціальної сфери. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3963/1/Mischenko.pdf>.
4. Кадемія М. Використання інтерактивних технологій навчання. Теорія і практика управління соціальними системами. 2013. № 3. С. 125–132.
5. Гозман О., Жаворонкова А. Путеводитель по MBA в России и за рубежом. М.: Begin Group, 2004. 72 с.
6. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. URL: [http://www.vshu.ru/lections.php?tab\\_id=3&a=info&id=2600](http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600).
7. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
8. Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога: навч. посібник для інженера-педагога: у 2 ч. / О. Коваленко, Л. Штефан, С. Лисенко та ін.; за ред. О. Коваленко, Л. Штефан. Х.: Вид-во ТОВ «Цифрова друкарня № 1», 2013. Ч. 1: Теоретичні основи. 195 с.
9. Козак Л. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. URL: [http://elibrary.kubg.edu.ua/12809/1/Kozak\\_L\\_OD\\_3%2811%29.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/12809/1/Kozak_L_OD_3%2811%29.pdf).